Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (četvrto vijeće)

7. travnja 2016.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Samozaposleni trgovački zastupnici – Direktiva 86/653/EEZ – Članak 17. stavak 2. – Odšteta za stranke – Pretpostavke za određivanje – Osiguravanje novih stranaka – Pojam ‚nove stranke' – Stranke nalogodavca koje prvi put kupuju robu čija je prodaja povjerena trgovačkom zastupniku"

U predmetu C-315/14,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Bundesgerichtshof (Savezni vrhovni sud, Njemačka), odlukom od 14. svibnja 2014., koju je Sud zaprimio 2. srpnja 2014., u postupku

Marchon Germany GmbH

protiv

Yvonne Karaszkiewicz,

SUD (četvrto vijeće),

u sastavu: L. Bay Larsen, predsjednik trećeg vijeća, u svojstvu predsjednika četvrtog vijeća, J. Malenovský, M. Safjan, A. Prechal i K. Jürimäe (izvjestiteljica), suci,

nezavisni odvjetnik: M. Szpunar,

tajnik: C. Strömholm, administrator,

uzimajući u obzir pisani postupak i nakon rasprave održane 4. lipnja 2015.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

— za Marchon Germany GmbH, C. Stempfle, C. Nitsche, A. Zafar i A. Herbertz, *Rechtsanwälte*,

— za Y. Karaszkiewicz, G. Heinicke, *Rechtsanwalt*,

— za njemačku vladu, T. Henze i B. Beutler kao i J. Kemper i J. Mentgen, u svojstvu agenata,

— za češku vladu, M. Smolek, J. Vláčil i T. Müller, u svojstvu agenata,

— za Europsku komisiju, K.-P. Wojcik i E. Montaguti, u svojstvu agenata,

saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 10. rujna 2015.,

* Jezik postupka: njemački

donosi sljedeću

Presudu

1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 17. stavka 2. točke (a) Direktive Vijeća 86/653/EEZ od 18. prosinca 1986. o usklađivanju prava država članica u vezi samozaposlenih trgovačkih zastupnika (SL L 382, str. 17.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 6., svezak 10., str. 45.).

2 Zahtjev je upućen u okviru spora između društva Marchon Germany GmbH (u daljnjem tekstu: društvo Marchon) i Y. Karaszkiewicz u vezi s odštetom za stranke koju je potonja zahtijevala od tog društva nakon raskida njezina ugovora trgovačkog zastupnika.

Pravni okvir

Pravo Unije

3 Uvodne izjave 2. i 3. Direktive 86/653 glase:

„budući da razlike u nacionalnim pravima, koje se odnose na trgovačko zastupanje, značajno utječu na uvjete tržišnog natjecanja i na provođenje djelatnosti zastupanja unutar [Europske unije], te su štetne kako za zaštitu koja se pruža trgovačkim zastupnicima u odnosu na njihove nalogodavce, tako i za sigurnost trgovačkih poslova; budući da su, štoviše, te razlike takve da u značajnoj mjeri sprečavaju sklapanje i izvršavanje ugovora o trgovačkom zastupanju u kojima nalogodavac i trgovački zastupnici imaju poslovni nastan u različitim državama članicama;

budući da bi se trgovina robom između država članica trebala odvijati pod uvjetima sličnim onima na jedinstvenom tržištu, te da to iziskuje usklađivanje pravnih sustava država članica do one mjere koja osigurava uredno djelovanje zajedničkog tržišta; budući da u tom pogledu kolizijska pravila ne uklanjaju u području trgovačkog zastupanja prethodno opisane nedosljednosti, niti bi to bio slučaj čak i da ih se učini jednoobraznima, te je stoga predloženo neophodno usklađivanje bez obzira na postojanje tih pravila”.

4 Članak 1. stavci 1. i 2. te direktive određuje:

„1. Mjere usklađivanja propisane ovom Direktivom primjenjuju se na zakone i druge propise država članica koji uređuju odnose između trgovačkih zastupnika i njihovih nalogodavaca.

2. Za potrebe ove Direktive ‚trgovački zastupnik’ znači samozaposleni posrednik koji ima stalno ovlaštenje za posredovanje pri prodaji ili kupnji robe u ime druge osobe, dalje u tekstu ‚nalogodavca’, odnosno za posredovanje i sklapanje takvog posla u ime i za račun nalogodavca.“

5 Članak 3. navedene direktive glasi:

„1. Trgovački zastupnik mora u obavljanju svojih djelatnosti brinuti o interesima nalogodavca i djelovati pošteno i u dobroj vjeri.

2. Trgovački zastupnik posebno mora:

(a) uložiti odgovarajući trud radi posredovanja, ako je potrebno, pri sklapanju posla koji mu je povjeren na obavljanje;

[...]”

6 Članak 17. stavci 1. i 2. iste direktive propisuje:

„1. Države članice poduzimaju neophodne mjere kako bi osigurale da trgovački zastupnik, nakon raskida ugovora o zastupanju, bude obeštećen sukladno stavku 2. ovog članka, odnosno da mu se nadoknadi šteta sukladno stavku 3. ovog članka.

2.

(a) Trgovački zastupnik ima pravo na odštetu ako i u mjeri u kojoj:

— je nalogodavcu osigurao nove stranke ili je u značajnoj mjeri povećao opseg posla s postojećim strankama te nalogodavac nastavlja ostvarivati znatnu korist od poslovanja s takvim strankama,

i

— plaćanje odštete je pravično uzmu li se u obzir sve okolnosti, a posebno izgubljena provizija trgovačkog zastupnika od poslovanja s takvim strankama. [...]

(b) Iznos odštete ne može prelaziti iznos koji odgovara odšteti za jednu godinu izračunatoj na temelju prosječne godišnje naknade za rad trgovačkog zastupnika tijekom prethodnih pet godina, a ako se ugovor izvršava manje od pet godina, odšeta se izračunava na temelju prosjeka za to razdoblje.

[...]”

Njemačko pravo

7 U skladu s člankom 89.b stavkom 1. Trgovačkog zakonika (Handelsgesetzbuch):

„Trgovački zastupnik može, nakon raskida ugovornog odnosa, od nalogodavca zahtijevati primjerenu odštetu ako i u mjeri u kojoj:

1. nalogodavac nastavi uživati znatnu korist, čak i nakon prestanka ugovora, od opsega posla s novim strankama koje je osigurao trgovački zastupnik i

2. plaćanje odštete je pravično uzmu li se u obzir sve okolnosti, a posebno izgubljena provizija trgovačkog zastupnika od poslovanja s takvim strankama.

Osiguranju nove stranke istovjetno je ako trgovački zastupnik poveća opseg posla s postojećom strankom u mjeri toliko značajnoj da je s poslovnoga gledišta to istovjetno osiguranju nove stranke.”

Glavni postupak i prethodno pitanje

8 U okviru svoje djelatnosti veleprodaje okvira za naočale, društvo Marchon prodaje asortiman okvira različitih modela, marki i kolekcija kupcima koji su optičari.

9 Kako bi osiguralo distribuciju svojih okvira, društvo Marchon koristi usluge nekoliko trgovačkih zastupnika. To društvo stoga svakom od njih povjerava zadaću posredovanja u prodaji ne svih okvira iz asortimana, već samo onih jedne ili više određenih marki. Iz odluke kojom se upućuje prethodno pitanje proizlazi da u istom zemljopisnom sektoru svaki trgovački zastupnik konkurira onima kojima je društvo Marchon povjerilo prodaju okvira svojih drugih marki.

10 Yvonne Karaszkiewicz, koja je obavljala dužnost trgovačkog zastupnika društva Marchon između rujna 2008. i lipnja 2009., to je društvo ovlastilo za prodaju okvira marki C. K. i F. Društvo Marchon joj je u tu svrhu dalo popis optičara s kojima je već imalo poslovne odnose u vezi s drugim markama okvira. Yvonne Karaszkiewicz posredovala je u prodaji okvira koji su joj bili povjereni uglavnom s tim optičarima.

11 Nakon raskida svojega ugovora, Y. Karaszkiewicz je od društva Marchon zahtijevala odštetu za stranke na temelju članka 89.b Trgovačkog zakonika. Ona je, s tim u vezi, tvrdila da optičare koji su, zahvaljujući njezinu posredovanju, prvi put kupili okvire marki C. K. ili F. treba smatrati novim strankama u smislu te odredbe čak i ako su već bili na popisu kupaca koji joj je to društvo dalo.

12 Landgericht München I (Zemaljski sud München I) prihvatio je zahtjev Y. Karaszkiewicz umanjivši međutim zbog pravičnosti iznos dodijeljene odštete za polovicu onoga što je dotična osoba zahtijevala. Taj je sud naime smatrao da je posao posredovanja koji je potonja obavljala bio olakšan činjenicom da su nove stranke za koje je tvrdila da ih je osigurala društvu Marchon prethodno već poznavale to društvo.

13 Društvo Marchon podnijelo je žalbu protiv te odluke Oberlandesgerichtu München (Viši zemaljski sud u Münchenu). Kako je potonji sud potvrdio navedenu odluku, to je društvo podnijelo reviziju Bundesgerichtshofu (Savezni vrhovni sud).

14 Sud koji je uputio zahtjev smatra da ishod revizije ovisi o tumačenju članka 17. stavka 2. točke (a) Direktive 86/653, a osobito pitanja treba li, u okolnostima poput onih o kojima je riječ u glavnom postupku, smatrati da je trgovački zastupnik osigurao nove stranke u smislu te odredbe.

15 Prema mišljenju tog suda, pojam „nove stranke”, u smislu navedene odredbe, može se odnositi na osobe koje prije posredovanja dotičnog trgovačkog zastupnika nisu imale nikakav poslovni odnos s nalogodavcem. Ipak, navedeni sud pita treba li se ta ista odredba šire tumačiti kada, s obzirom na nalogodavčevu strukturu distribucije, trgovački zastupnik distribuira samo dio njegove robe. Naime, s obzirom na smisao i cilj Direktive 86/653, a osobito cilj zaštite trgovačkog zastupnika u njegovim odnosima s nalogodavcem, novim strankama u smislu članka 17. stavka 2. točke (a) te direktive mogu se smatrati osobe koje dotada od nalogodavca nisu kupile nikakvu robu čija je promocija bila povjerena trgovačkom zastupniku unatoč transakcijama između tih osoba i tog nalogodavca u pogledu druge robe.

16 U tim je okolnostima Bundesgerichtshof (Savezni vrhovni sud) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeće prethodno pitanje:

„Treba li članak 17. stavak 2. točku (a) prvu alineju Direktive 86/653 tumačiti na način da se protivi primjeni nacionalnih propisa prema kojima se ‚novim strankama’ smatraju i takve stranke koje je osigurao trgovački zastupnik koje već imaju poslovne odnose s nalogodavcem u vezi s proizvodima koje on prodaje u svojem asortimanu, ali ne u vezi s proizvodima za prodaju kojih je nalogodavac isključivo ovlastio trgovačkog zastupnika?”

O zahtjevu za ponovno otvaranje usmenog dijela postupka

17 Aktom podnesenim tajništvu Suda 18. studenoga 2015. društvo Marchon zahtijevalo je da se odredi ponovno otvaranje usmenog dijela postupka.

18 To društvo u biti tvrdi da o nekim od pojmova koje je nezavisni odvjetnik upotrebljavao u svojemu mišljenju, to jest onome „proizvod”, „nova kategorija proizvoda” i „marka”, stranke nisu raspravljale.

19 U tom pogledu treba podsjetiti da na temelju članka 83. Poslovnika Sud može u svakom trenutku, nakon što sasluša nezavisnog odvjetnika, odrediti ponovno otvaranje usmenog dijela postupka, osobito ako smatra da stvar nije dovoljno razjašnjena ili ako stranka iznese, nakon zatvaranja tog dijela postupka, novu činjenicu koja je takve prirode da ima odlučujući utjecaj na odluku Suda, ili pak ako je u predmetu potrebno odlučiti na temelju argumenta o kojem se nije raspravljalo među strankama ili zainteresiranim osobama iz članka 23. Statuta Suda Europske unije.

20 U ovom slučaju Sud, nakon što je saslušao nezavisnog odvjetnika, smatra da ne raspolaže svim potrebnim podacima za odgovor na pitanje koje je postavio sud koji je uputio zahtjev za prethodnu odluku i da predmet ne treba ispitivati s obzirom na novu činjenicu koja može imati odlučujući utjecaj na njegovu odluku ili novi argument o kojem se pred njim nije raspravljalo.

21 Kad je riječ o, osobito, pojmovima „proizvod”, „nova kategorija proizvoda” i „marka”, koje je nezavisni odvjetnik upotrebljavao u svojemu mišljenju, treba istaknuti da su stranke u svojim pisanim očitovanjima i na raspravi imale mnoštvo mogućnosti raspraviti o njima.

22 U tim okolnostima ne treba prihvatiti zahtjev društva Marchon za ponovno otvaranje usmenog dijela postupka.

O prethodnom pitanju

23 Prije provođenja analize pitanja koje je postavio sud koji je uputio zahtjev, treba podsjetiti da se, kao što to proizlazi iz njezina članka 1., Direktivom 86/653 usklađuju odredbe zakona i drugih propisa država članica koji uređuju odnose između stranaka ugovora o trgovačkom zastupanju a, osobito, u njezinim člancima 13. do 20., odredbe koje uređuju sklapanje i prestanak takvog ugovora.

24 Što se tiče prestanka ugovora, članak 17. te direktive državama članicama nalaže da uspostave mehanizam obeštećenja trgovačkih zastupnika, pri čemu im ostavlja na izbor dvije mogućnosti – odštetu određenu u skladu s kriterijima navedenima u stavku 2. tog članka, odnosno sustav odštete za stranke, ili naknadu štete u skladu s kriterijima utvrđenima u njegovu stavku 3., odnosno sustav naknade štete (presuda Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:795, t. 24).

25 Nesporno je da se Savezna Republika Njemačka odlučila za sustav odštete za stranke.

26 U tom kontekstu, sud koji je uputio zahtjev svojim pitanjem u biti pita može li se članak 17. stavak 2. točka (a) prva alineja Direktive 86/653 tumačiti na način da se stranke koje je trgovački zastupnik osigurao za robu za čiju prodaju ga je nalogodavac ovlastio mogu smatrati „novim strankama” u smislu te odredbe i to čak i ako su te stranke već imale poslovne odnose s tim nalogodavcem u pogledu druge robe.

27 U skladu s člankom 17. stavkom 2. točkom (a) prvom alinejom Direktive 86/653 trgovački zastupnik ima pravo na odštetu ako i u mjeri u kojoj je nalogodavcu osigurao nove stranke ili je u značajnoj mjeri povećao opseg posla s postojećim strankama te nalogodavac nastavlja ostvarivati znatnu korist od poslovanja s takvim strankama. Plaćanje te odštete mora biti pravično uzmu li se u obzir sve okolnosti, a posebno izgubljena provizija trgovačkog zastupnika od poslovanja s takvim strankama.

28 Točno je da se samim tekstom te odredbe, utoliko što se njime pravi razlika između novih stranaka i postojećih stranaka, upućuje na to da se novim strankama isključivo trebaju smatrati one s kojima nalogodavac općenito i do posredovanja trgovačkog zastupnika nije imao nikakav poslovni odnos. Međutim, samim tim tekstom se ne može sa sigurnošću utvrditi treba li se „novi” ili „postojeći” karakter stranke ocjenjivati u odnosu na cjelokupni asortiman nalogodavca ili posebno za određenu robu.

29 Stoga članak 17. stavak 2. Direktive 86/653 treba tumačiti uzimajući u obzir kontekst te odredbe i ciljeve te direktive (vidjeti, po analogiji, presude Csonka i dr., C-409/11, EU:C:2013:512, t. 23., kao i Vnuk, C-162/13, EU:C:2014:2146, t. 42.).

30 Kad je riječ o, kao prvo, kontekstu čiji je dio navedena odredba, ona je jedna od mjera, kao što je navedeno u točki 23. ove presude, za usklađivanje pravila koja se primjenjuju na ugovore o trgovačkom zastupanju. S tim u vezi, iz članka 1. stavka 2. Direktive 86/653 proizlazi da u okviru takvog ugovora trgovački zastupnik znači samozaposleni posrednik koji ima stalno ovlaštenje za posredovanje pri prodaji ili kupnji robe u ime nalogodavca odnosno za posredovanje i sklapanje takvog posla u ime i za račun potonjeg.

31 Nadalje, iz članka 3. stavaka 1. i 2. te direktive proizlazi da u okviru navedenog ugovora trgovački zastupnik mora brinuti o interesima nalogodavca osobito ulaganjem odgovarajućeg truda radi posredovanja, ako je potrebno, pri sklapanju posla koji mu je nalogodavac povjerio na obavljanje.

32 Kao što je njemačka vlada u biti istaknula u svojim pisanim očitovanjima, predmet djelatnosti trgovačkog zastupnika dakle ovisi o odredbama ugovora između njega i nalogodavca, osobito o sporazumu stranaka o robi koju nalogodavac namjerava prodati ili kupiti posredstvom tog zastupnika.

33 Kad je riječ o, kao drugo, ciljevima Direktive 86/653, treba podsjetiti da je njezin cilj osobito zaštititi trgovačkog zastupnika u njegovu odnosu s nalogodavcem (vidjeti u tom smislu presude Honyvem Informazioni Commerciali, C-465/04, EU:C:2006:199, t. 19. i Quenon K., C-338/14, EU:C:2015:795, t. 23.). Sud je već presudio da je članak 17. te direktive u tom pogledu od odlučujuće važnosti (vidjeti u tom smislu presudu Unamar, C-184/12, EU:C:2013:663, t. 39). Stoga tekst stavka 2. tog članka treba tumačiti na način kojim se doprinosi toj zaštiti trgovačkog zastupnika i kojim se stoga u potpunosti uzimaju u obzir zasluge potonjeg za sklapanje poslova za koje je ovlašten. Pojam „nove stranke” u smislu te odredbe stoga se ne može tumačiti restriktivno.

34 S obzirom na prethodno navedeno, treba utvrditi da činjenicu je li stranka nova ili postojeća, u smislu članka 17. stavka 2. Direktive 86/653, treba ocjenjivati u odnosu na robu u pogledu koje je nalogodavac ovlastio trgovačkog zastupnika da posreduje u prodaji ili kupnji ili, prema potrebi, sklopi posao o kupnji ili prodaji.

35 Stoga, u situaciji poput one iz glavnog postupka u kojoj je, u skladu s odredbama svojega ugovora o trgovačkom zastupanju trgovački zastupnik ovlašten posredovati u prodaji dijela asortimana nalogodavčeve robe, a ne njegova cjelokupnog asortimana, okolnost da je neka osoba već imala poslovne odnose s tim nalogodavcem u pogledu druge robe ne isključuje mogućnost da ju se može smatrati novom strankom koju je osigurao taj trgovački zastupnik kada je potonji, svojim zaslugama, uspio uspostaviti poslovni odnos između te osobe i navedenog nalogodavca za robu koju je ovlašten prodavati.

36 Društvo Marchon međutim tvrdi da se u ovom slučaju stranke na koje se poziva Y. Karaszkiewicz ne može smatrati novima u smislu članka 17. stavka 2. Direktive 86/653 za robu koju je dotična osoba distribuirala. Naime, te su stranke već imale poslovne odnose u pogledu okvira za naočale sličnih onima za čije posredovanje u prodaji je bio ovlašten trgovački zastupnik, pri čemu su potonji okviri isključivo bili druge marke.

37 U tom pogledu, sama činjenica da su stranke koje je trgovački zastupnik osigurao svojem nalogodavcu od njega već kupovale robu koja je po svojoj prirodi usporediva s onom u čijoj je prodaji tim strankama taj trgovački zastupnik posredovao, nije dovoljna da bi se smatralo da je potonja roba već bila predmet postojećih poslovnih odnosa s navedenim strankama.

38 U tim okolnostima, s obzirom na djelatnost posrednika u prodaji trgovačkog zastupnika, kako je opisana u točkama 30. i 31. ove presude, treba ispitati je li prodaja robe o kojoj je riječ od dotičnog trgovačkog zastupnika zahtijevala specifičnu posredničku aktivnost i strategiju prodaje radi uspostave posebnog poslovnog odnosa, osobito stoga što je riječ o robi iz drukčijeg dijela nalogodavčevog asortimana.

39 U tom pogledu, kao što je istaknuo nezavisni odvjetnik u točki 52. svojega mišljenja, činjenica da je nalogodavac trgovačkom zastupniku povjerio prodaju nove robe kupcima s kojima je već imao određene poslovne odnose može biti pokazatelj toga da je ta roba dio asortimana drukčijeg od onoga koji su te stranke dotad kupovale te da će prodaja navedene nove robe potonjima od tog trgovačkog zastupnika zahtijevati uspostavu specifičnog poslovnog odnosa, što međutim treba utvrditi sud koji je uputio zahtjev.

40 Tu analizu potvrđuje činjenica da se distribucija robe općenito govoreći obavlja na različit način ovisno o marki robe. U tom pogledu, sud je već presudio da je žig često, osim oznake podrijetla proizvoda ili usluga, i sredstvo poslovne strategije koje se, među ostalim, koristi u promidžbene svrhe ili radi stjecanja ugleda kako bi se razvila potrošačka vjernost (presuda Interflora i Interflora British Unit, C-323/09, EU:C:2011:604, t. 39.).

41 Stoga, okolnosti poput onih iz glavnog postupka, u kojima je, kao što proizlazi iz odluke kojom se upućuje prethodno pitanje, ponuda nalogodavčeve robe podijeljena na različite marke, pri čemu je svaki od njegovih trgovačkih zastupnika ovlašten posredovati u prodaji isključivo jedne ili nekih od tih marki, upućuju na to da ti trgovački zastupnici sa svakom strankom moraju uspostaviti poslovan odnos koji je specifičan za marke za koje su ovlašteni, što međutim mora utvrditi sud koji je uputio zahtjev.

42 Kad je, konačno, riječ o argumentu društva Marchon da je trgovačkom zastupniku mnogo lakše plasirati novu robu osobama koje su već imale poslovne odnose s nalogodavcem, tu će tvrdnju, pod pretpostavkom da se pokaže istinitom, nacionalni sud moći u potpunosti uzeti u obzir u analizi čija je svrha utvrđivanje, u skladu s člankom 17. stavkom 2. drugom alinejom Direktive 86/653, pravičnosti njegove odštete (vidjeti, po analogiji, presudu Volvo Car Germany, C-203/09, EU:C:2010:647, t. 44.).

43 S obzirom na prethodno navedeno, na postavljeno pitanje treba odgovoriti tako da članak 17. stavak 2. prvu alineju Direktive 86/653 treba tumačiti na način da se stranke koje je trgovački zastupnik osigurao za robu za čiju prodaju ga je nalogodavac ovlastio moraju smatrati „novim strankama” u smislu te odredbe i to čak i ako su te stranke već imale poslovne odnose s tim nalogodavcem u pogledu druge robe kada je prodaja prve robe od strane tog trgovačkog zastupnika zahtijevala uspostavu posebnog poslovnog odnosa, što mora utvrditi sud koji je uputio zahtjev.

Troškovi

44 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenoga, Sud (četvrto vijeće) odlučuje:

Članak 17. stavak 2. točku (a) prvu alineju Direktive Vijeća 86/653/EEZ od 18. prosinca 1986. o usklađivanju prava država članica u vezi samozaposlenih trgovačkih zastupnika treba tumačiti na način da se stranke koje je trgovački zastupnik osigurao za robu za čiju prodaju ga je nalogodavac ovlastio moraju smatrati novim strankama u smislu te odredbe i to čak i ako su te stranke već imale poslovne odnose s tim nalogodavcem u pogledu druge robe kada je prodaja prve robe od strane tog trgovačkog zastupnika zahtijevala uspostavu posebnog poslovnog odnosa, što mora utvrditi sud koji je uputio zahtjev.

Potpisi